

УДК 657:339.9

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/153-21>**Сьомак О. М.**здобувач кафедри обліку і аудиту,
Державний університет «Житомирська політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9057-9807>**S'omak Oleksandr**

Zhytomyr Polytechnic State University

АНАЛІЗ ЕКСПОРТУ ТА ІМПОРТУ ДОБУВНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Статтю присвячено дослідженню та аналізу експортно-імпортних операцій добувної галузі. Сучасний стан української економіки визначає необхідність оцінки її зовнішньоторговельної діяльності, яка характеризується сировинною спрямованістю експорту і нераціональною структурою імпорту. Представлено результати економічного аналізу впливу ключових зовнішніх чинників на показники зовнішньої торгівлі. Показано динаміку і структуру виробництва, споживання, експорту, імпорту основних видів продукції української добувної галузі. Україна належить до провідних країн світу за запасами вугілля, залізних, марганцевих і титано-цирконієвих руд, а також графіту, каоліну, калійних солей, сірки, вогнетривких глин, облицювального каменю, на її території знаходиться велика кількість добувних підприємств, але, незважаючи на це, корисних копалин недостатньо для того, щоб задовольнити всі потреби країни, що зумовлює необхідність у імпорті. У статті проведено аналіз та надано оцінку сучасного стану добувної промисловості. Встановлено чинники, що впливають на її розвиток. Досліджено особливості та проблеми динаміки експорту й імпорту мінеральних ресурсів України з 2013 по 2018 р. У результаті аналізу встановлено, що однією з найбільших проблем є нестача паливно-енергетичних ресурсів, саме тому в 2018 р. основними товарами, що надходили до України, були нафта та нафтопродукти, газу нафтові, вугілля кам'яне, антрацит. Лідером у добувній галузі з експорту є залізні руди. Також у 2018 р. були експортовані такі види товарів добувної галузі, як каоліни та інші глини, нафтопродукти, титанові руди і концентрати, масла та інші продукти кам'яновугільних смол, галька, гравій та щебінь. Визначено основних імпортерів та експортерів товарів добувної галузі України. У результаті проведеного аналізу сучасного стану добувної галузі України виявлено недоліки та перспективи розвитку, запропоновано шляхи подальшого налагодження зовнішньоторговельних відносин. Визначено, що пріоритетним завданням для розвитку добувної галузі має стати залучення інвестицій, у тому числі іноземних.

Ключові слова: експорт, імпорт, зовнішньоекономічна діяльність, корисні копалини, мінеральні ресурси.

ANALYSIS OF EXPORTS AND IMPORTS OF THE MINING INDUSTRY OF UKRAINE

The article is devoted to the research and analysis of export-import operations of the mining industry. The current state of the Ukrainian economy determines the need to evaluate its foreign trade activity, which is characterized by commodity orientation of exports and irrational structure of imports. The results of the economic analysis of the impact of key external factors on foreign trade indicators are presented in the paper. The dynamics and structure of production, consumption, export, and import of the main products of the Ukrainian mining industry are shown. Ukraine is one of the leading countries in the world in reserves of coal, iron, manganese and titanium-zirconium ores, as well as graphite, kaolin, potassium salts, sulfur, refractory clay, facing stone and there are a large number of mining enterprises in the territory, but despite this useful fossil is not sufficient to meet all the needs of the country, which necessitates importation. The article analyzes and evaluates the current state of the mining industry. Factors affecting its development have been identified. The peculiarities and problems of dynamics of export and import of mineral resources of Ukraine from 2013 to 2018 are investigated. The analysis revealed that one of the biggest problems is the lack of fuel and energy resources, which is why in 2018 the main goods coming to Ukraine were oil and petroleum products, petroleum gases, coal, anthracite. Iron ore is the leader in the export industry. Also in 2018 the following types of mining products were exported: kaolins and other clays, petroleum products, titanium ores and concentrates, oils and other products of coal tar, pebbles, gravel and rubble. The main importers and exporters of commodities in Ukraine's mining industry have been identified. As a result of the analysis of the current state of the extractive industry of Ukraine, the shortcomings and prospects of development were identified, the ways of further adjustment of foreign trade relations were suggested. It is determined that attracting investments, including foreign ones, should be a priority for the development of the mining industry.

Keywords: export, import, foreign economic activity, minerals, mineral resources.

JEL classification: M40, N5, C41

Постановка проблеми. Добувна галузь є важливою для економіки, адже Україна має значний потенціал по запасам природних ресурсів, які здатні забезпечити обсяги споживання й експорту, та займає лідируючі позиції за багатьма видами продукції добувної галузі. Проте деяких видів корисних копалин недостатньо для того, щоб задовольнити потреби країни, що зумовлює необхідність в імпорті, особливо таких товарів, як нафта і газ. Пріоритетним завданням

є пошук шляхів ефективного управління видобутком, використанням, експортом та імпортом корисних копалин.

Однією з найважливіших тенденцій сучасної світової економіки стало швидке економічне зростання в країнах, що розвиваються. Основним двигуном цього зростання є міжнародна торгівля. Саме тому, проводячи аналіз добувної галузі, важливим є дослідження динаміки зовнішньоекономічних показників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам дослідження економічних аспектів видобувної галузі, у тому числі в частині експорту та імпорту, присвячено роботи таких учених, як В.І. Ляшенко, Н.В. Осадча, О.В. Галясовська, В. Волков, Л. Горошкова, Т. Тарасова, А. Черчата, У. Андрусів та ін. Не применшуючи наукового здобутку зазначених учених, вважаємо за доцільне здійснити аналіз зовнішньоекономічної діяльності України та визначити проблеми і перспективи розвитку імпорту та експорту добувної галузі України.

Мета статті полягає в аналізі зовнішньоекономічної діяльності України та встановленні проблем та перспектив розвитку імпорту та експорту добувної галузі України, наданні рекомендацій щодо створення умов для подальшого розвитку добувної галузі та її експортного потенціалу.

Вклад основного матеріалу. Більшість сучасних видобувних підприємств є містоутворюючими і головними постачальниками податків на всі рівні бюджету. Так само видобувні підприємства забезпечують роботою більшість населення.

Держава повинна співпрацювати і всіляко спонсорувати цю галузь промисловості. Видобувна галузь належить до прогресивних, вона прискорює науково-технічний прогрес у всьому народному господарстві. Від розвитку цієї галузі залежить ефективність суспільного виробництва. Однак сучасний стан економіки країни показав, що організації добувної промисловості не готові до негативних тенденцій економічного спаду.

В. Волков та Л. Горошкова зазначають, що «Україна володіє значними мінеральними ресурсами нерудних корисних копалин, які за своїм складом і технологічними властивостями придатні для використання в різних галузях промисловості будівельних матеріалів: цементній, стінових матеріалів із природного каміння, нерудних булощебневих і облицювальних матеріалів, пористих заповнювачів, скляній, цегельно-черепичній, будівельної кераміки тощо. Корисні копалини для будівництва використовуються в різних галузях промисловості» [3].

В Україні наявні значні запаси залізних руд і концентратів, ключовими областями видобутку є Дніпро-

петровська, Запорізька та Полтавська. Також Україна є світовим лідером із видобутку вугілля всіх видів, щебню, граніту, пісків будівельних (глинистих, каолінових, полевошпатових).

Із кожним роком обсяги реалізованої промислової продукції та продукції добувної галузі зокрема збільшуються (рис. 1).

Проаналізувавши рис. 1, можна зробити висновок, що обсяг реалізації добувної промислової продукції в 2018 р. становить 391 047,9 млн грн, що на 61,24% більше, ніж у 2013 р. У 2018 р. відсоток реалізованої добувної промисловості у загальній реалізованій промисловості становив 12,97%, що на 1,51% більше, ніж у 2013 р.

За останній рік реалізація добувної продукції збільшилася на 68 341,2 млн грн. Відсоток реалізованої продукції добувної галузі в 2017 р. у підсумку до загального обсягу промисловості становив 12,3%, а в 2018 р. збільшився на 0,66%. Основними чинниками, що спричинили зростання обсягу, стали поліпшення зовнішньоекономічної ситуації та активізація потужностей, які раніше не були задіяні.

Проводячи аналіз добувної галузі, важливим є дослідження динаміки експорту та імпорту, адже показники зовнішньоекономічної діяльності у промисловому секторі економіки країни відображають потенційні можливості її розвитку.

За даними Державної служби статистики України [4], за останній рік експорт зріс на 4 070 251 тис дол. США. Мінеральні ресурси становлять 9,17% від загального експорту України за 2018 р. (рис. 2). Із наведеного графіку видно, що впродовж останніх п'яти років спостерігалася тенденція до скорочення експорту товарів.

Основними покупцями товарів, що становить 29,79% від загального обсягу експорту, є Російська Федерація – 3 654 066 тис дол. США (7,72%), Польща – 3 257 132 (6,88%), Італія – 2 628 327 (5,55%), Туреччина – 2 352 211 (4,97%), Німеччина – 2 208 672 тис дол. США (4,67%) [4].

Обсяг експорту корисних копалин і металів становить 39,6% загального експорту сировинних товарів.

Лідером у добувній галузі з експорту є залізні руди та концентрати, на них припадає 6,06% усього експорту України за 2018 р. Було експортовано на

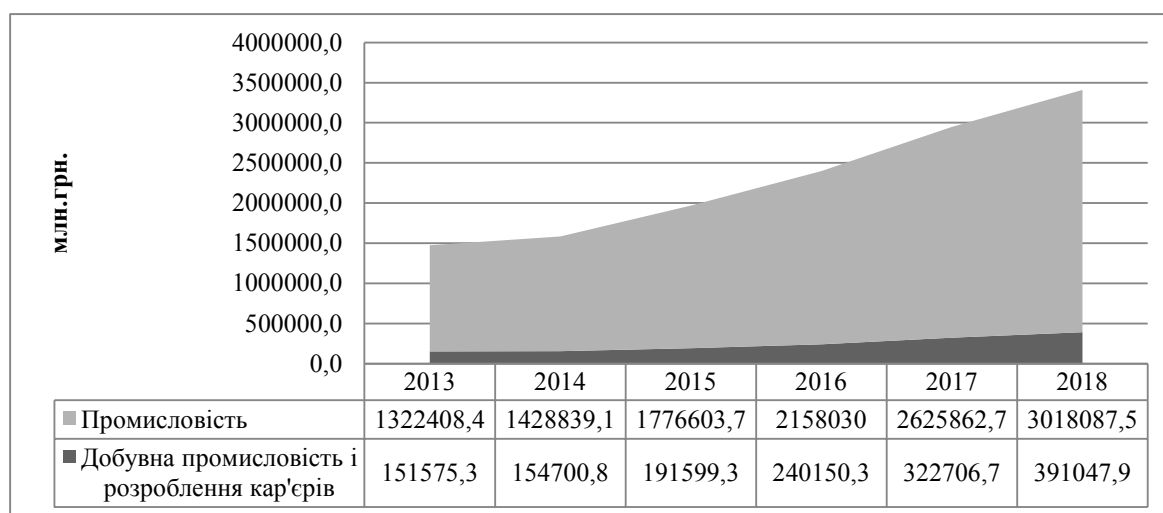

Рис. 1. Обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг), млн грн

Джерело: складено на основі [4]

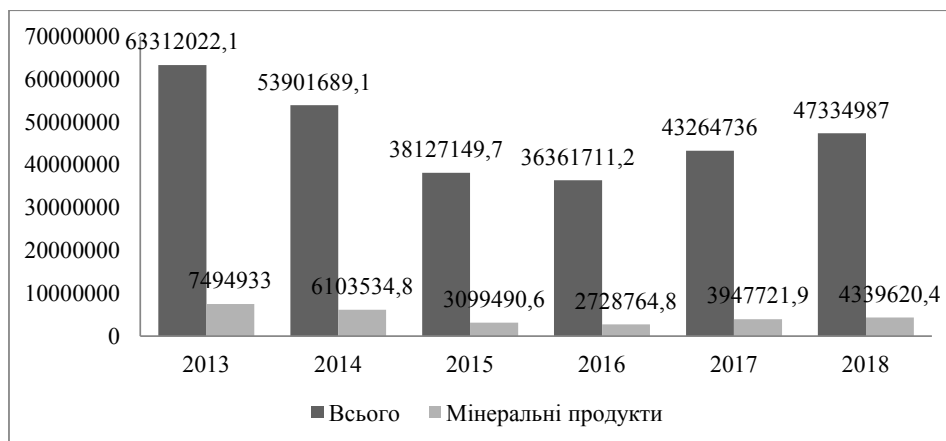

Рис. 2. Експорт з України за 2013–2018 рр., тис. дол. США

Джерело: складено на основі [4]

2 869 256 тис. дол. США [4]. Основні країни, до яких Україна експортує залізну руду та концентрати, – це передусім Китай та європейські країни: Чехія, Польща, Австрія, Німеччина, Словаччина тощо.

За даними MiningWorld Ukraine [7], у 2018 р. було експортовано такі мінеральні продукти:

- залізних руд – 37 млн т на суму 2 900 млн дол. США;
- каолінів та інших глин – 6,5 млн т на суму 300 млн. дол. США;
- нафтопродуктів – 442 тис т на суму 250 млн дол. США;
- титанових руд і концентратів – 600 тис т на суму 126 млн дол. США;
- масл та інших продуктів кам'яновугільних смол – 245 тис т на суму 133 млн дол. США;
- гальки, гравію та щебню – 6,5 млн т на суму 47 млн дол. США.

Загальний експорт корисних копалин у 2018 р. становить 54 млн т на суму понад 4 млрд дол. США.

В Україні наявні значні запаси кварцових пісків (28 родовищ), більшу частину з яких експортують до Росії та Білорусії. Піски є сировиною для виробництва скла, яке щорічно в середньому на 80 млн дол. США імпортують із тієї ж Росії і Білорусії. Також на території нашої країни зосереджено значну частину запасів глини і каоліну, майже 40% світових запасів, з яких виробляють керамічну плитку. Більшу частину експортують в Італію та Іспанію, а вони потім виготовляють керамічну плитку, яку продають нам же [10].

Україна має значний запас ресурсів добувної галузі, проте необхідним є стимулювання експортної активності провідних галузей, таких як вугілля, залізни, марганцеві і титано-цирконієві руди, а також графіт, каолін, калійні солі, сірка, вогнетривкі глини, адже за їх запасами Україна належить до однієї з провідних країн світу.

Зміни у структурі експорту відбуваються повільно, у зв'язку із цим найбільше експортується продукції сировинного характеру. Саме тому економіка України дуже залежить від ситуації на глобальному ринку. Знижується можливість отримання додаткової частини доданої вартості, що свідчить про те, що необхідно стимулювати експортну активність, зокрема у видобувній галузі. Це можливо зробити за рахунок підвищення конкурентоспроможності товарів видобувної галузі на світовому рівні.

З.Я. Шацька та Т.Д. Ганзюк зазначають, що «сьогодні гірничодобувна промисловість є галуззю міжнародної спеціалізації. Із провідних країн світу найбільшими гірничодобувними країнами є США, Росія, Канада, Австралія, Південно-Африканська Республіка і Китай. Із країн, що розвиваються, слід назвати Індію, Індонезію, Конго, Замбію, Бразилію, Мексику, Венесуелу, Чилі. Країни, що розвиваються, є постачальниками мінеральної сировини для промислово розвинутих країн. У цих країнах сировина видобувається в обсязі, який у кілька разів перевищує їхні внутрішні потреби, тому значна кількість видобутої сировини йде на експорт» [6].

Характеризуючи показники імпорту, можна відзначити його зростання у 2018 р. на 13,26% порівняно з 2017 р. Так, у структурі імпорту значно збільшився обсяг імпортованих мінеральних продуктів (на 47,2%), засобів транспорту (на 11,89%).

Це свідчить про значний потенціал імпортозаміщення та необхідність стимулювання локалізації виробництва в Україні тих видів продукції, де Україна має додаткові переваги.

За даними Державної служби статистики України [4], основними постачальниками товарів, що становить 54,61% від загального обсягу імпорту, є Російська Федерація – 8 096 041 тис. дол. США (14,24%), Китай – 7 572 701 (13,32%), Німеччина – 5 028 743 (8,85%), Білорусь – 3 796 605 (6,68%), Польща – 3 620 945 (6,37%), США – 2 929 393 тис. дол. США (5,15%).

Обсяг імпорту в 2018 р. зріс на 13,26%, а обсяг мінеральних ресурсів – на 11,89% (рис. 3).

Видобувна галузь України не здатна задовольнити всі потреби країни, тому постає необхідність в імпорті, передусім таких товарів, як паливо і нафта.

За даними Державної служби статистики України [4], основними товарами не тільки серед мінеральних ресурсів, а й у загальній частці імпорту в 2018 р. були нафта та нафтопродукти – 5 540 930 тис. дол. США, що становить 9,75% усього імпорту України, газу нафтові – 3 913 863 тис. дол. США (6,88%), вугілля кам'яне, антрацит – 3 035 349 тис. дол. США (5,34%).

Головними країнами – експортерами нафти та нафтопродуктів у 2018 р. були Білорусь – 2,113 млрд дол. (38,1%), Росія – 2,069 млрд дол. (37,3%) та Литва – 570,5 млн дол.

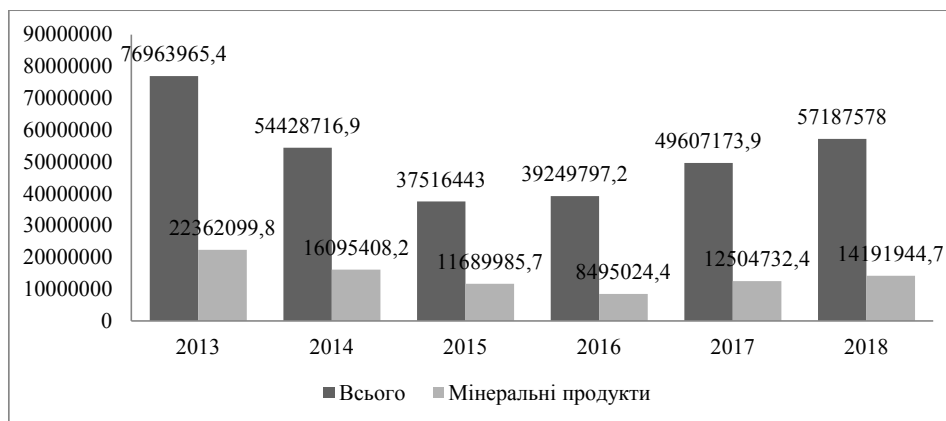

Рис. 3. Імпорт в Україну за 2013–2018 рр., тис дол. США

Джерело: складено на основі [4]

(10,3%). З інших країн за звітний період було імпортовано нафтопродуктів на 787,3 млн дол. США.

Т.М. Артюх, В.В. Федій, І.В. Григоренко зазначають, що негативний стан власного видобутку зумовлюється:

- 1) вичерпаністю достовірних нафтових запасів;
- 2) важкою доступністю до розробки родовищ, адже близько 75% запасів розташовані на глибині понад 2,5 км;
- 3) технічною відсталістю;
- 4) недостатніми обсягами розвідувального буріння;
- 5) зволіканнями з пошуком і освоєнням нових родовищ, зокрема на шлейфі Чорного та Азовського морів [2].

Основним товаром, що імпортує Україна, є природний газ, адже сьогодні обсяг власних запасів не дає країні змоги бути енергетично незалежною державою. У зв'язку із цим має місце транспортування газу через українські кордони для потреб внутрішніх промислових та побутових споживачів. Якщо розглядати динаміку українського імпорту в категорії природного газу з 2006 р., то можна відслідкувати кількісні та структурні зміни.

У 2018 р. поставки імпортованого газу в Україну здійснювалися виключно з європейського газового ринку. Порівняно з 2017 р. імпорт газу скоротився на 24,8% – з 14,1 млрд куб. м до 10,6 млрд куб. м.

Імпорт скоротили обидві ключові категорії імпортерів: «Нафтогаз» – із 8,7 до 7 млрд куб. м (-19,5%) та приватні компанії – з 5,4 до 3,6 млрд куб. м (-33,3%). У 2018 р. газ в Україну імпортували 65 компаній (у 2017 р. – 67 компаній). Кількість європейських постачальників, у яких «Нафтогаз» закуповував природний газ у 2018 р., становив 18 компаній (у 2017 р. – 13 компаній). Жодна із цих компаній не постачала більше ніж 30% обсягу імпортованого «Нафтогазом» газу. «Нафто-

газ» уже четвертий рік не закуповує газ у «Газпрому», який відмовляється виконувати рішення Стокгольмського арбітражу щодо обсягів та умов постачання [1].

Отже, у 2018 р. експорт товарів і послуг зріс на 8,6%. Імпорт зростав швидше – на 14,3%. Про це свідчать дані Державної служби статистики. Експорт товарів і послуг становив 57,1 млрд дол. США, а імпорт – 62,9 млрд дол. США. Тобто дефіцит зовнішньої торгівлі становив 5,8 млрд дол. США. Дефіцит зовнішньої торгівлі зріс більше ніж удвічі порівняно з 2017 р.

Проаналізувавши сучасний стан видобувної галузі України, встановлено, що вона займає провідну роль в економіці, це зумовлено тим, що країна багата на природні ресурси, які забезпечують значну кількість потреб, проте наявна значна кількість проблем, що стримують розвиток галузі, до них належать [8]:

- нестача фінансових коштів;
- зношеність і відсутність обладнання, що зумовлює імпортозалежність;
- недостатній попит на продукцію;
- невизначеність економічної ситуації;
- нестача кваліфікованих робітників;
- транспортні проблеми (недостатня розвиненість залізниць і морських портів, а також великі відстані під час перевезень, що веде до великих логістичних витрат);
- екологічні проблеми та безпека праці в галузі (високий рівень нещасних випадків зі смертельними наслідками).

В.І. Ляшенко, Н.В. Осадча та О.В. Галясовська зазначають, що «як для розвитку гірничодобувної промисловості, так і для забезпечення інтересів народу України як власника надр пропонується запровадити

Таблиця 1

Обсяги імпорту природного газу в Україну 2017–2018 рр., млрд куб. м [1]

Роки	2017	2018	+/-, %
Всього	14,1	10,6	-24,8
для Нафтогазу, всього	8,7	7,0	-19,5
від Газпрому	0,0	0,0	0,0
від інших постачальників (європейський напрям)	8,7	7,0	-19,5
для інших компаній, усього	5,4	3,6	-33,3
від Газпрому	0,0	0,0	
від інших постачальників (європейський напрям)	5,4	3,6	-33,3

Джерело: складено автором

низку заходів з удосконалення механізмів регулювання та розробити фінансово-регуляторні режими стимулювання надрокористування, а саме:

– залучення інвестицій у гірничодобувну та металургійну галузі;

– більш повну й глибоку переробку мінерально-сировинних ресурсів, у тому числі на принципах циркулярної економіки;

– забезпечення необхідного балансу між видобутком корисних копалин та відтворенням мінерально-сировинної бази» [5; 9].

До шляхів вирішення проблем видобувної галузі також слід віднести: підвищення ефективності вітчизняного гірничого машинобудування; встановлення пільгових довгострокових залізничних тарифів на

перевезення сировини; підвищення престижу професії, оплати праці в добувних галузях та рівня підготовки фахівців у вищих навчальних закладах.

Висновки. Таким чином, уся добувна промисловість України відстає від рівня добувної промисловості світових держав. Розвиток видобувної промисловості можливий тільки за наявності належного фінансування, адже в Україні зосереджено значні запаси копалин. Зокрема, за обсягом розвіданих запасів вугілля, залізних, марганцевих і титано-цирконієвих руд, а також графіту, каоліну, калійних солей, сірки, вогнетривких глин, облицювального каменю Україна належить до однієї з провідних країн світу, але видобуток їх ускладнюється у зв'язку із застарілістю обладнання і нестачею коштів для вдосконалення цієї галузі.

Список використаних джерел:

1. Акціонерне товариство «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз України». URL: <http://www.naftogaz.com/www/3/nakweb.nsf?Open> (дата звернення: 21.12.2019).
2. Артюх Т.М., Федій В.В., Григоренко І.В. Стан та проблеми розвитку ринку продуктів нафти в Україні. *Товарознавчий вісник*. 2016. Вип. 9. С. 6–14.
3. Волков В., Горошкова Л. Проблеми обліку експортно-імпорتنних операцій добувної галузі України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Геологія*. 2018. № 4(83). С. 57–62.
4. Державна служба статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 21.12.2019).
5. Ляшенко В.І., Осадча Н.В., Галясовська О.В. Порівняльна оцінка експортних можливостей продукції гірничодобувного комплексу України. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2018. Вип. 3. С. 208–218.
6. Шацька З.Я., Ганзюк Т.Д. Шляхи підвищення ефективності діяльності підприємств гірничодобувної промисловості в сучасних умовах. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 10. С. 158–161.
7. MiningWorld Ukraine. URL: <https://miningworld.com.ua/uk-UA/> (дата звернення: 21.12.2019).
8. Тарасова Т.О., Черчата А.О., Ставерська Т.О. Обліково-аналітичне забезпечення ризик-менеджменту в умовах сталого розвитку підприємства. *Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. Серія «Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості»*. 2019. № 2(20). С. 142–153. URL: [https://doi.org/10.31471/2409-0948-2019-2\(20\)-142-153](https://doi.org/10.31471/2409-0948-2019-2(20)-142-153)
9. Social capital measurement based on «The value explorer» method / V. Ievdokymov et al. *Management Science Letters*. 2020. № 10(6). P. 1161–1168. doi: 10.5267/j.msl.2019.12.002
10. Витвицький Я.С., Андрусів У.Я. Механізм управління підприємствами сфери виробництва будівельних матеріалів на інноваційних засадах. *Інноваційна економіка*. 2015. № 4'2015. С. 12–20.

References:

1. Aktsionerne tovarystvo «Natsionalna aktsionerna kompaniia «Naftogaz Ukrainy» [National Joint Stock Company Naftogaz of Ukraine, Joint Stock Company]. Available at: <http://www.naftogaz.com/www/3/nakweb.nsf?Open> (accessed 21 December 2019).
2. Artiukh, T. M., Fedii, V. V., Hryhorenko I. V. (2016) Stan ta problemy rozvytku rynku produktiv nafty v Ukraini [State and Problems of Development of the Oil Products Market in Ukraine]. *Tovarnoznavchyyi visnyk*, no. 9, pp. 6–14.
3. Volkov, V., Horoshkova, L. (2018) Problemy obliku eksportno-impornykh operatsii dobuвної haluzi Ukrainy [Problems of accounting of export-import operations of the mining industry of Ukraine]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*, no. 4(83), pp. 57–62.
4. Derzhavna sluzhba statystyky [State Statistics Service]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed 21 December 2019).
5. Liashenko, V. I., Osadcha, N. V., Haliasovska, O. V. (2018) Porivnialna otsinka eksportnykh mozhlyvostei produktsii hirnychodobuvnoho kompleksu Ukrainy [Comparative assessment of export opportunities of production of the mining and mining complex of Ukraine]. *Finansovokredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky*, no. 3, pp. 208–218.
6. Shatska, Z. Ya., Hanzhiuk, T. D. (2016) Shliakhy pidvyshchennia efektyvnosti diialnosti pidpriemstv hirnychodobuvnoi promyslovosti v suchasnykh umovakh [Ways to increase the efficiency of mining enterprises in modern conditions]. *Prychornomors'ki ekonomichni studii*, no. 10, pp. 158–161.
7. MiningWorld Ukraine. Available at: <https://miningworld.com.ua/uk-UA/> (accessed 21 December 2019).
8. Tarasova, T. O., Charchata, A. O., & Stavarska, T. O. (2019) Accounting-analytical providing of rizik-management in the sustainable development of companies. *Scientific Bulletin of Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas (Series: Economics and Management in the Oil and Gas Industry)*, 2(20), 142–153. Available at: [https://doi.org/10.31471/2409-0948-2019-2\(20\)-142-153](https://doi.org/10.31471/2409-0948-2019-2(20)-142-153)
9. Ievdokymov, V., Lehenchuk, S., Zakharov, D., Andrusiv, U., Usatenko, O & Kovalenko, L. (2020) Social capital measurement based on «The value explorer» method. *Management Science Letters*, 10(6), 1161–1168. doi: 10.5267/j.msl.2019.12.002
10. Vytvytskyi Ya. S., Andrusiv U. Ya. (2015) Mekhanizm upravlinnia pidpriemstvamy sfery vyrobnytstva budivelynykh materialiv na innovatsiinykh zasadakh [Mechanism of management of enterprises of the sphere of production of building materials on an innovative basis]. *Innovatsiina ekonomika: nauko-vyrobnychi zhurnal*, 4'2015 [59], TNEU, s. 12–20.